

Parosifa erup fain Pol-ke wi Korin wia siisimomak

Miimow opora

Parosifa fain Pol Masedonia kame-pa ikok siisimok. Korin sios teeria mua papako-ke o murarow opora onami feenap maem-ikemik, Pol me aposel akenake. Naapeya opora yia maakek nain me miimiyen, naap maemik. O nain kema pinarep nain wia kakenamkun kema eliwa aruk naep parosifa oko wia siisimomak.

Parosifa oko-pa opor kekanowa wia siisimomak. Feenap maek, “Yo opor kekanowa me nia maakowa nain nia maakem, moram ni papako-ke emina kekanep sira samora onaman.” Ne wi opora nain urufap kema kirep sira wiam kakeniwkin Pol kema eliwa arem naek.

Iir nain wi Kristen teeria Yuudia-pa ikemik nain enowa iiwaremik, naapeya Pol wia naapekam naep owow unowa ikiwemi maamuma fiirimem-ikua. Naapeya wi-ko wia asipeka naep wi Korin pun maamuma fiirimowa wia maakek.

1 ¹Yo Pol-ke, i Timoti ikos ni Mua Maneka teeria Korin-pa ikeman nain parosifa fain nainiw nia siisimomimik. Ne ni kame nain Akaiya unowiya pun nia naimik. Yo Mua Maneka ona kookalowa-pa aposel efa naeya Yeesus Kraiis uuwow mua ikem nain. ²I yiam erup feenap nia naimik, Mua Maneka eena yiena Auwa ne yiena Maneka Yeesus Kraiis ikos nia kemalep nia asipami kema sonom eliwa niuk.

Pol-ke Mua Maneka sira eliwa naakek

³Aria i Mua Maneka unuma pirikua, o eena yiena Maneka Yeesus Kraiis Wiawi manek akena yia kemalep yia saliwiya nain. ⁴I sirirowa aawem-ikemkun os-ke yia asipiya, naeya i nain paayarep is pun wi mua oko pina sira-sira wiar imenariya nain eliw wia asipiyen. ⁵Feenap, Kraiis sirirowa aawomakek, neemi is pun unowiya naap aawimik. Naapeya Mua Maneka Kraiis muuta nain manek akena yia asipami yia saliwiya. ⁶I Yeesus Kraiis opora nia maakemi sirirowa aawimik, ne opora nain-ke nia asipeya Mua Maneka teeria-pa ariwkin nia saliwiya. Naapeya i sirirowa aawowa pun eliw naimik. Ne o yia asipami yia kekanowiya nain pun eliw naimik, moram i sirirowa sira-sira aawimik nain nis pun naap aawiman, naeya i nia

asipamkun kekanep kekelka ikok pina akuawowen. 7I epaskun sirirowa aawimik. Ne Yeesus Krai yia asipami yia kekanowam-ikaiya, nis pun naep nia asipiya, naapeya nia maimik, ni kekanep ikeman, nain makena niar naimik.

8-9 Emar unowik, sirirowa unowa i iiriw Esia kame-pa aawem-ikemik. Naapeya ni amisareka naep maimik. Enankowa yia erowawam-ikaiwkin maemik. Makena, wi umuk naep naep yia onam-ikaiwkin maemik, umowa-ke iiwawun yia wakesimep ikua. Naap yiar imenareya yiam furewap maemik, “I me yiena kekanowa-pa ikemik, weetak, i Mua Maneka kekanowa-pa wiar ikemik. O eena mua umimik nain wia iikirowiya nain-ke.” 10-11 Ne i sirirowa manek akena yiiwkin lawiliw akena umekamik. Nain ona yia naapak, ne pun anane naep yia naapam-ikainon. Ne ni yia kema suuwami Mua Maneka fariwkin yia naapam-ikainok. Naap onami mua unowa Mua Maneka farep opora o maakimik nain wiar miimap yia naapinon. Naeya mua unowa nain yiar urufap maikuan, Mua Maneka-ke manek akena wia asipiya. Naemi unowiya sira eliwa naakikuan.

Pol wi wiar ikiwowa maek nain kiiriw kema oko wuak

12 I miiwa-pa fan ikok sira makena ookami mua unowiya sira eliwa wia onimik. Nain nis i opor makena nia maakemi sira eliw akena nia onimik. Nain me yiena kema-pa maa onimik, weetak. Mua Maneka ona yia asipam-ikaeya ona sira dubil eliwa yiomakek nain kakeniw ookimik. I nain naep kemelami palanimik. 13-14 I parosifa nia siisimomimik nain opora kokot-ko me ikua, kemena ariman akena, ni unufap kema farerep-puiman. Ne i nia maakimik nain kemena eliw aawowen. Ni aakisa sira me yiar amisar-afuraman, makena i maa mauwa onamik nain yiena Maneka Yeesus nainiw ekapiya fofa neeke baliwep amisarowen. Naeya ni eliw yia naep kemelap niam irowen. Ne is pun naep, ni nia naep kemelap yiam iriyen.

15-16 Yo naapeya kema-ke feenap efar ikua. Yo Masedonia ikiwemi niar ikiwep nia urufap-puap ikiwinen, ne nainiw Masedonia-pa kiremi nia urufinen. Neeke nia karuowa erup aremkun efa urufap nainiw kemelowen. Neek ikemkun nis-ke era efa asipiwkin Yuudia kame ikiwinen. Yo naep maem. 17 Aria oko feenap efa maowen, “O oram oporiw maiya.” Ne yo Mua Maneka nokarowa marew yena kookalowa ookap maem-i? Ae naep-puap kiiriw weetak nainen-i? Weetak, yo naep me oniyem.

18 Mua Maneka makena-ke. Naapeya o mokok epa-pa opor makena maiyem. Yo ae naep-puap kiiriw weetak me mainen. 19 Moram yo, Sailas ne Timoti naep ona Muuka Yeesus Krai nain nia maakimik nain makena-ke. O ae naep-puap nainiw weetak me nainon. 20 Mua Maneka eena opor unowa maep koonowak nain Krai-ke ae naep

Wiawi opora wiar opap makena yia opomak. Ne naapeya i o unuma-pa Mua Maneka unuma pirami anane maimik, “Makena.”²¹⁻²² Mua Maneka ona yia nanikap yia aawep yia kekanoweya Yeesus opora wiar opimik. Ne ona yia aawok nain opora makena efar arinok naep Ewar Eliwa kema-pa yia wuomak. Naeya ona opora maep koonowak nain makena yia opominon. Ona naap oneya i unowiya maken akena Kraiis wameiya ikemik.

²³ Aria yo Mua Maneka unuma-pa makena nia maakiyem. Ni Korin niar ikiwowa maem nain, ewur me niar ikiwem. Moram yo ikip nia amukarowa miatiniyem. ²⁴I me woos mua yiam puukowap Yeesus opora baliwep ookowa nia suuwimik, weetak. Moram ni kekanep opora wiar opap ikaiman. Niamiya uuwamkun ni baliwep ikok kemeleka naep maem. Yo muut nain niar ikiwowa maem.

2 ¹ Naapeya yo kema-pa maem, yo nainiw yoowa niemi ikiwowa me erup arinen. ² Oko ni kema nia samorinen-na yo naarew wiamiya ikok kemelowa aawinen. Moram teeria nain nan nia samoram. ³ Ni muuta nain yo kemelowa aawiyem. Ni sira niam kakeniwkin yo ikiwemi kema me nia samorinen naep parosifa oko iiriw nia siisimomam. Moram nia amisarem, ni unowiya yo kemelamkun nis pun kemelowen. ⁴ Aria yo mokomokoka parosifa nia siisimomam nain manek akena kema moke ikok omow eka onaiya siisimem. Nain me ni kema nia samorowa naep siisimem, weetak, nis-na yo manek akena nia kookaliyem nain efar amisareka naep.

Mua sira samorak nain kakenamik, nain maek

⁵ Aria mua eena sira samora onak nain, yo yaisow kema me efa samorak, weetak, ni unowiya kema nia samorak. Nain o pina maneka-pa me wuinen. Feenap maep-puinen, o kema nia samorak, nain yo pina senam me wiar aakuninen. ⁶ Ni mua unowa o ifana iiriw wareman, muut naap.^a ⁷ Ne aakisa o sira onak nain ni niena kakenap opora umukami sira eliwiw saliweka. Oko o kema iiwawun samorar-afurinon. ⁸ Ne naapeya nia maakiyem, ni sira eliwa iwiwkin mainok, “Wi efa kookalimik,” naap mainok. ⁹ Yo nia akimekam naep maa muutitik nia maakem, ni opora baliwep efar ookowen-i e weetak. Yo nain naep parosifa nain nia siisimomam. ¹⁰ Ne ni mua-ko pina nia oneya me kiripomowen-na yos pun naap, o sira samora onak nain me wiar kema suuwinen. Nain yo nia naep Kraiis mokoka-pa o pina marew nainen. ¹¹ Moram Satan woosa

---

^a 2.6 Pol parosifa mokomokoka wi Korin wia siisimomak nain mua eena wiawi emeria enuma wiar aawok nain maek. Wi Korin parosifa nain urufap mua nain opora-pa wuami kakenamik. Naapeya Pol sira wiar amisarep mua nain kiiriw me samoruk naep opora nain siisimok.

i manek akena wiar amisaremik. I me yiam saliwiyen-na os-ke sira samora-pa yia pikiwinon. Naap me yia oninok naep maiyem.

Pol Troas-pa ikok Taitus me imenap kema unu-unowa wuak

¹²Ne yo Krajs opor eliwa wia maakowa naep Troas owowa ikiwem nain iiriw yiena Maneka-ke era dubilap-puomeya ikua. ¹³Nain emar Taitus nan me imenap kema unu-unowa wuam. Naapeya ni feek ikeka wia naakep-puami Masedonia ikiwem.

¹⁴Makena yo kema unu-unowa wuam, nain Mua Maneka sira eliwa naakiyem. Krajs-ke maa muutitik nomakeya maa unowa o tepak-pa wiar ikua. Naeya i Krajs wameiya yia wueya os-ke yia miimomaya uuw-ikim-ikaimik, naapeya is pun nomakemik. Ne i owow unowa ikiwemi Krajs opora manekami wia maakimik. Opora eena maa ikin eliwa saarik nain. ¹⁵⁻¹⁶Moram i uuwowa eena ikin eliwa feenap saarik, Krajs wapena-pa ikina-ke urupemi Mua Maneka miikapura wiar iriya. Ne ikin eliwa nain-ke owow unowa wiar ikiwiya. Mua Maneka-ke wia aaweya wi me mesenalimik nain ikin eliwa nain muurap muap orowawimik. Ne wi mua mesenalimik nain ikina nain muurap beel ikina-ke naemi gaep ekimik. Se-ek, Yeesus Krajs opor eliwa wiar piawowa nain uuwowa eliw akena. Nain mua naareke pepek? ¹⁷Ne wi mua papako Mua Maneka opora sesa aawow maa saarik wiar puukowap nainiw wiena sesa imenowa uuwowa onimik. Nain i sira naap me onimik, Mua Maneka ona yia sesekeya Krajs uuwow mua kakeniw wiar ikok ona mokok epa-pa o opora makeniw wiar maem-miawimik.

Sira enuma nain uuwow mua

3 ¹Aria i unuma yiam piru naep opor unowa nain nia maakimik-i? Weetak. I baliwep yia amisareman. Wi mua papako feenap onimik, mua oko yo mua eliwa efa nauk naep parosifa onaiya niar ikiwimik. E, owow oko ikiwu naep ni nia maakiwkin parosifa naap nain wia siisimomiwkin feekiya ikiwimik. Nain i parosifa naap nain me maimik, weetak akena. ²Ni Krajs teeria-pa ikok sira eliwa oniman nain nia urufap i uuwowa ariman yiar urufap maimik, “Wi mua eliwa.” ³Ni Krajs parosifa-ke nia naiyem. Os-ke siisimep i uuwow mua wapena-pa yiar wuak. Parosifa nain me suuna-pa siisimok, ne pun me iiriw Moses opora iwemi nomona-pa siisimok naap, weetak. Feenap, Mua Maneka ona Ewar Eliwa eena anane ikaiya nain sesekeya ni niamiya ikok ona opora nain anane kema-pa niar wuam-ikaiya.

⁴I eliw naap maimik, moram uuwowa nain Mua Maneka ona yia pepekimok. Ne Krajs-ke yia asipami yia kekanoweya i naap uuwimik. ⁵I feenap me maimik, yiena kekanowa-pa uuwimik, weetak. Maa unowa eena i onimik nain Mua Maneka-ke yia kekanoweya uuwam-ikaimik. ⁶Iriw sira eena Moses wuomakemi siisimok nain umowa-pa yia wuiya.

Aria Mua Maneka ona sira enuma wuap koonowak nain uuwowa yieya uuwam-miawimik. Sira enuma opora nain me sira eena iiriw siisimemik nain saarik, weetak, sira oko-ke. Ne opora nain Ewar Eliwa-ke mua kema eliwa wieya wi anane eliwa ikaikuan.

Mua Maneka opor enuma maep koonowak nain eliw akena-ke

⁷Ne sira eena umowa-pa yia wuiya nain Mua Maneka-ke nomona-pa siisimep Moses iwok. Iir nain parina onaiya imenareya Moses miira iiwawun parina kuisow arek. Parina nain naap epa me ekowa lawiliw geenar-ikiwemi mesenalek. Wi Isrel o miira wiar urufam-ikowa nain me pepep. Nain Moses sira awona pekapok nain-ke. ⁸Aria sira enuma eena Ewar Eliwa kema-pa yiar wuiya nain ona parin maneka ne kekanowa onaiya ikua, sira awona nain iiwawun nomak-afurak. ⁹Sira awona nain i mua pina onamkun umowa-pa yia wuiya, nain pun parina onaiya ikua. Nain sira enuma eena Mua Maneka parin maneka onaiya ekapiya nain i mua yia kakeneya Mua Maneka-ke mua kaken eliwa yia maiya. Naapeya nain-ke nomak-afurak. ¹⁰Makena iiriw Mua Maneka-ke Moses sira maakep nomona-pa siisimok. Nain maa eliwiya parin onaiya ikua. Ne aakisa sira enuma wuak fain-ke sira awona nain iiwawun nomak-afurap ifemakek. ¹¹Ne aria sira awona eliwa nain eena lawiliw ikok uuwowa weeserek, nain pun parin onaiya ikua. Nain aakisa sira enuma eena anane maneka ikowa fain-ke parin manek akena ne eliw akena, ne oko nain nomak-afurak.

¹²Naapeya i nain kema kemaiw ikok, ikoka makena urufiyen naimik. Naapeya i kekanep ariman aakunimik. ¹³Ne i me Moses saarik ikemik. O miira parina nain geenaremi mesenalem-ikua nain wi Isrel miira me efa urufuk naep konimiw wame wakesimok. ¹⁴Makena, wi kema me pukemik. Ne aakisa pun naap, Moses sira wuomakek nain opora wia unufomiwkin wi kemena tepak nain me aawemik. Konima nain-ke woosa wia wakesimowa saarik aremi kema wia irinak. Nain wi Kraisa opora wiar miimap opikuan-na Mua Maneka-ke konima saarik nain wiar iirareya wi kema farerep opora aawikuan. ¹⁵Nainiwi maiyem, Moses iiriw sira wuomakek nain aakisa wia unufomiwkin miimimik nain konimiw woosa wia wakesimowa saarik areya wi kemena me aawimik. ¹⁶Ne wi mua eena kema kirep yiena Maneka opora wiar opikuan-na kema wia fookomaya kema pukep opor kemena amisarikuan. ¹⁷Ne yiena Maneka Ewar Eliwa-ke. Ewar Eliwa-ke i yiamiya ikaeya i kema pukemik. Naeya sira awona nain-ke me yia opap ikua. ¹⁸Ne i woosa parinarep ikemkun yiena Maneka sira eliwa i kema-pa yiar ikaeya sira wiar ookimik. O Ewar Eliwa-ke, ona yiamiya ikok ona kema yiem-ikaeya sira wiar ook-ikiwem-ikemkun ona sira eliw akena nain i mia-pa ariman arinon.

Pol ame uuwowa baliwep uuwamik

4 ¹Ne Mua Maneka ona yia kemalep uuwowa fain yieya i uuwowa kema me pinarimik. ²Sira eena kokot onap emina ururimik nain me ookimik.

I opora maemi me kiri-kiripimik. Mua Maneka opora maemi me kapewimik. Ne i feenap, Mua Maneka mokoka-pa opora makeniw maimik. Naeya yiar furewap mauk, wi uuwowa kakeniw onimik, naap mauk naep. ³⁻⁴I Yeesus Krai opora eliwa wia maakemkun wi mesenalow teeria-pa ikemik nain me yia miimimik. Miiw inasina-ke kema wia momoreya wi kema me pukemik, naapeya Krai opora me wiar opimik. I Krai-pa Mua Maneka urufimik. Ne Krai parina ne sira melin akena nain ona opora-pa ariman arek. Nain wi miimap me parinaremik. ⁵Moram me yiena yiam maemi maimik, weetak, Yeesus Krai naep maimik. O yiena Maneka-ke, ne i o muuta nain ni uuwow mua niar ikemik. ⁶Moram Mua Maneka eena iriw epa kokoma ikaeya parina imenarinok naek, nain-ke kema yiar parinaroweya i Krai urufap Mua Maneka unum maneka ne parin maneka wiar amisaremik.

⁷Ne i Krai uuwow mua miiwa-pa ikemik fain kekanowa marew. Nain Mua Maneka-ke uuwowa ele-eliwa nain mia-pa yia wuomak. Naapeya mua unowa yia urufap amisarikuan, kekanow maneka nain Mua Maneka wiarik. Wi kema-pa wia wuap wia asipam-ikaiya, naap yia maikuan. ⁸Makena, i sirirowa sira-sira yiar imenarem-ikaeya samor aawimik, nain i iiwawun me oro-boonimik. I kema unu-unowa arimik, nain i kekanep ikemik. ⁹Makena, enankowa yia erowawam-ikaimik, nain Mua Maneka me yia piipuiya, naap yia asipam-ikaiya. Yia arufami yia anu-fienam-miemik, nain me iiwawun samoraremik. ¹⁰Iriw Yeesus ifakimiwkin umok, ne aakisa yia ifakimowa naem-ikaimik. O umep iikirap ona kekanowa nain-ke yia asipam-ikaeya ariman yiar urufimik. ¹¹Moram i anane Yeesus uuwowa muuta nain sirirowa yiimik. Umowa nain me umemik. Naeya wi naap yia urufap amisaremik, makena i mia kekanowa weetak, nain Yeesus umep iikirak kekanowa nain-ke yia uumam-ikaiya. ¹²Naapeya i feenap maimik, i umowa yia suuwimik, nain is-ke uuwami nia asipamkun ni Yeesus kekanowa nain aawep anane eliw ikowen.

¹³I naap kekanimik, nain Mua Maneka opora ara oko feenap ikua, mua oko-ke feenap maek, “Yo Mua Maneka opora makena-ke naep opora wia maakiyem.” Naapeya is pun naap, Mua Maneka makena-ke naep wia maakem-miawimik. ¹⁴Moram i amisaremik, Mua Maneka eena yiena Maneka Yeesus iikirowak nain ikoka i unowiya yia iikiroweya o wameiya ikaiyen. Ne yia aawep ona kemena-pa yia fiiriminon. ¹⁵Ni nia asipow muuta nain sirirowa aawem-ikaimik. Ne mua unowa Mua Maneka yia kemaliya opora nain miimap wiar opiwkin teeria naap manekar-ikim-ikainon. Naeya mua unow akena Mua Maneka sira eliwa naakemi unuma wiar piram-ikaikuan.

¹⁶Ne naapeya i uuwowa kema me pinarimik. Makena i mia kekanowa yiar weeserem-ikaeya umem-ikaiyen, nain yiena kukusa-ke anane naap enumarem-ikaimik. ¹⁷I sirirowa-na aawimik, nain epa maala me ikainon, naeya nain oram-ke naiyem. Ne i sirirowa aawimik neeke wiimar owow iinan parin maneka-pa ikok unum maneka aawiyen. Nain maa maneka-ke naiyem,

maa unowa iiwawun nomak-afurak. ¹⁸Naapeya i maa mokoka-pa urufimik nain me senam kema wuimik. Maa nain anane me ikainon. I maa eena Mua Maneka yia wuap-puomak nain aakisa mokoka-pa me urufimik nain-ke makena, anane ikainon. Naapeya i maa nain kemaiw ikaimik.

Owow iinan-pa ikowa

5 ¹Aria i amisaremik, i mia aakisa ikemik fain koora saarik awonariya, naeya teneya iirarimik. I umemkun wiimar Mua Maneka-ke yia iikirowami mia sira onaiya yiinon. Mia nain me koora saarik mua-ke sirarikuan, weetak. Mia eena owow iinan-pa anane ikowa nain. ²⁻³Mua Maneka owow iinan mia yia wuomiya nain i mia sira onaiya ikaiyen. Ne saporma ikowa saarik me ikaiyen, weetak. Naapeya i aakisa miiw mia fain onaiya ikok kema fuinem-ikaimik. Kema wiisarep maimik, “I mia oko aawowa nain ewurarekak oo,” naap maimik. ⁴I aakisa miiw fain mia ikok yoowa furewap kema fuinem-ikaimik. Nain i me mia fain piipuowa naep maimik, weetak. Miiw fain mia feekiya ikok mia sira enuma aawiyen naimik. Naeya mia fain yiar kirep-pueya mia enuma aawep anane ikaiyen nain naep maimik. ⁵Ne Mua Maneka ona wi naap ikauk naep yia tawerarek. Ne mia enuma maek nain wiimar makena wia opominen naep Ewar Eliwa ilenow maa saarik sesekeya yiamiya ikaiya.

⁶Naapeya i kekanimik. Ne maimik, makena, i aakisa miiw fain mia ikok yiena Maneka epa ikaiya neeke me ikemik. ⁷O maa mauwa maek nain yiena mokoka-pa me urufimik, nain maa maek nain opora wiar opimik. ⁸I umep mia fain piipuap owow iinan mia aawep yiena Maneka wameiya ikowa nain manek akena kookalimik nain i opora wiar opap kekanep ikaimik. ⁹Naapeya kema maneka feenap wuimik, i mokok enuma ikok Mua Maneka kookaliya naap kakeniw onamkun yia kemelinok naep. Ne ikoka owow iinan-pa ikowa pun naap oniyen. ¹⁰Moram i wiimar Krai miira-pa yiam fiirimemkun os-ke yia mekawinon. I eena mokok enuma-pa ikemik nain sira eliwa-pa ikemik-i e samora-pa ikemik, sira nain. Mua kuisow kuisow ona sira kamenap ikua nain kakeniw naap wia kiripominon.

Yeesus opora opap Mua Maneka wameiya-pa ikemik

¹¹Aria i nain naep yiena Maneka keker opimik. Naapeya wi mua o opora wiar opuk naep wia maakowa sisewarimik. I uuwimik fain sira ne kema Mua Maneka baliwep yiar amisarek. Ne nis pun naap baliwep yiar amisareka naep nia maiyem. ¹²I opora kiiriw nia maakimik fain me ni sira eliwa-ke yia naeka naep kema nia mikimik, weetak. Ni i sira muuta nain yiar kemelap palaneka naep opor unowa nia maakimik. Wi mua mia muutiw wia urufimik nain sira me wiar urufimik, wi mua naap nain ni eliw opora wia fienami wia kiripowen, nain naep nia maakimik. ¹³I mua momora-ke yia naiman-i? Nain i Mua Maneka uuwow muuta nain naap onimik. “Wi maa kema suuwap

aakunimik,” naap yia naiman-i? Nain i nia asipu naep naap onimik. ¹⁴Krais manek akena yia kookalek, mua kuisow nain-ke i mua unowa epa yiar aawep umok. Naeya o umok nain i unowiya umowa saarik aremi sira eena onam-ikemik nain piipuumik. Naapeya i nain makena-ke naep, nain kema manekiw ikok uuwimik. ¹⁵Krais i yia naep umok. Ne pun umep ikok iikirak. Naeya i yiena maa kema manekiw me ikaiyen, o kema manekiw ikok uuwam-ikaiyen.

¹⁶I iiriw wi mua unumiya nain wia urufap wia kookalep wia aawem-ikemik. Ne aakisa Krais naep i sira nain me onimik. Makena, iiriw i Krais miiw fain mua-ke naep maem-ikemik. Ne aakisa naap me maimik. ¹⁷Naapeya mua eena Krais teeria wiar ekap epaskun arek nain mua enuma arek. Kema suuwowa awona iiriw wiar mesenalek, ne enuma-ke epa aawok. ¹⁸Sira unowa nain Mua Maneka ona imenak. Iiriw o iiwuarem-ikemkun Krais-ke yia aaweya aakisa Mua Maneka wameiya epaskun ikemik. Ne uuwowa fain yiek, Yeesus opora wia maakemkun o wameiya epaskun ikauk naep. ¹⁹Opora feenap, Mua Maneka-ke Krais sesekak. Naeya wi mua unowa o iiwuarem-ikemik nain ona wia aaweya wameiya kema kuisow ikemik. O pina onam-ikemik nain me wia kiripomami opora iiwawun ifakimok. Naapeya ona uuwowa nain yieya o wameiya kema eliwu ikow opora nain wia maakem-miawimik. ²⁰Naeya Mua Maneka yia sesekeya Krais opora wiar pikiwemi ni nia maakimik. Ni Mua Maneka eena mikikira iweman nain i Krais unuma-pa feenap nia maakimik, ni Mua Maneka nia aawep ona wameiya-pa nia wuowa iiriw maek. Naapeya o wiar ekeka. Ni kema kireka. Ne o nia aawep ona kemena-pa nia wuinon. ²¹Ni kema-ko suuweka, Krais pina marew, nain Mua Maneka-ke i pina nain o mia-pa wiar wuak. Naeya o pina mua arek. Muut nain Mua Maneka-ke i mua kaken eliwu yia naek, ona ikua naap.

6 ¹⁻²I Mua Maneka wameiya uuwam-ikaimik. Ona feenap maek, “Yo nia aawep nia saliwowa nain epa yena pepekimep-puam. Ne epa pepek neeke nia miimap nia asipam.” *(Aisaiya 49.8)*

Naeya nia maakiyem, i yia aawep yia saliwow epa nain aakisa fanek. Naapeya ni kema kireka nia naimik. Oko Mua Maneka nia aawowa maek nain maa oorpowa saarik arinon.

Pol sirirowa unowa aawok, nain baliwep ikua

³Oko i pina oniyen-na yia tuunami Yeesus opora wiar opowa nain me opikuan. ⁴Naapeya i feenap ikemik, i Mua Maneka uuwow mua kakeniw ikaimik. Ne i kekelka ikok pina sira-sira yiar imenariya nain naap akuawimik, sirirowa maneka aawemi maa anima-pa arimik. ⁵Yia arufami kooru yia pekimik, mua teeria maneka iiwua purupemi yia mika-fienami yia samo-samorimik. I senam akena uuwimik nain baliwep me inimik, urom kiiya naap ikaimik. ⁶Nain i kema melin ikok sira eliwu onami opor makena aakunimik, kema pukep aakunimik, saria wiemi wia saliwimik, Ewar Eliwa kekanowa-pa wiar ikok, makena i mua oko wia kookalimik.

7 Opora makeniw maemi Mua Maneka kekanowa-pa uuwowa faimik. I sira kakeniw ikaimik nain irakow maa saarik wapena oko-okaiwi opap wadol opora wiar fienami ifemakimik. 8 Wi papako unuma yia pirimik ne papako-ke yia firekimik. Papako murarow opora yia onimik, ne papako mua eliwa yia naimik. I opor makena maimik, nain wi papako-ke i wadolalimik yia naimik. 9 Makena, i mua meta marew, nain Mua Maneka-ke baliwep yia amisarek. I umowa saarik ikemik, nain weetak, mokok enuma ikemik. Samor akena yia arufiwkin i samor aawemik, nain me umemik. 10 I kema samorarimik nain me kema suuwimik, ne kemelowiw ikaimik. I mua oorpowa ikemik, nain i Yeesus Krai opora wia maakemkun maa eliwa unowa aawowa saarik furewimik. I maa marew ikaimik, nain Yeesus Krai muuta nain maa ele-eliwa yiar ikua naimik.

11 Ni Korin, i opora kema-pa yiar ikua nain iiwawun kopiemic. Ne pun i manek akena nia kookalimik nain fan nia ofakowamik. 12 I nia kookalowa kema manekiw ikaimik, ne ni wia, kema unu-unowa wuam-ikok me yia kookaliman. 13 Nis-na yena muuka wiipa-ke nia naiyem. Naapeya nia maakiyem, nis pun i nia kookalimik naap, maneka yia kookaleka.

Wi miiw inasina sira me wiokuk naep wia maakek

14 Ne wi Mua Maneka opora me wiar opimik nain me wia ememiriareka. Wi opora fienimik nain-ke, aria ni mua opor makena ookiman nain, eliw wia ememiriarowen-i? Ne parina ikaiya nain epa kokoma-ko ikaiya-i? Weetak. 15 Aria Krai Satan ikos kema epaskun ikemik-i? Neemi ni eena Yeesus Krai opora wiar opiman nain ne wi opora me opimik nain kema epaskun ikaiman-i? Ni kema suuweka. 16 Mua Maneka ona feenap yia maek,

“Yena teeria wiamiya ikok wiamiya soomarem-miawinen. Wi yiena Mua Maneka-ke naap efa mauk. Ne wi yena teeria efar ikaikuan.”

(Wok Pris 26.11-12)

Naapeya i onowiya Mua Maneka anane ikaiya nain-ke yiamiya ikaeya i o tempel koor saarik wiar ikemik, naap yiam maiyen. Naeya i eena Mua Maneka tempel koor nain miiw inasina maa onaiya eliw epaskun ikaiyen-i? Me pepeka akena. 17 Ne Mua Maneka-ke nainiw maek,

“Ni yena teeria, wi eena opora me efar opap sira samo-samora onimik nain wia piipuap wenuw ikeka. Ne wi yena inasina-ke naemi sira-sira onimik nain kemena me wiar ekeka. Opora yookowen-na nia aawep yena teeria-pa nia wuinen. *(Aisaiya 52.11)*

18 Ne yo ni Niawi-ke nia urufam-ikainen, ne ni yena muuka wiipa efar ikowen.” *(2 Samuel 7.14)*

Mua Maneka kekanowa akena nain-ke naap maek.

7 1 Aria emar unowik, i Mua Maneka opor unowa nain yia maakep koonowak. Naapeya nia maakiyem, i yiena kukusa yiam saliwami

sira samo-samora iirarikua, eena kema-pa yiar ikomakeya mia-pa pina onimik nain. Naeya i Mua Maneka kekanowa wiar kema suuwami ekima opap sira makeniw onam-ikok dubil eliwa, tumin marew ikaiyen.

Pol ona kemelow maneka nain wame maek

²Ne ni yia kookalow manekiw ikeka. I sira samora-ko me nia onamik, pina onowa-ko me nia suuwamik. Ne i mua-ko peeskimemi maa me wiar aawemik. ³Yo me pina-pa nia wuekam naep maiyem, weetak. Yo nan maem, i manek akena nia kookalimik, ni eliwa yia wuiman. Naeya i mokok enum ikok epaskun ikowa pun eliw, ne i epaskun naap ikok umowa pun eliw. ⁴Yo makena nia amisarem, ni baliwep ikaiman, nain naep kemeliyem. Makena, pina sira-sira efar imenariya, nain yo nia kema suuwap kema iikirap kekaniyem. Ne manek akena kemeliyem.

Pol ame Masedonia-pa ikemik nain maek

⁵Ne i Masedonia ikiwep nan ikemik nain i-ko me uuraremik. Moram uuwow yoowa unowa feenap yiar imenarek. Mua Maneka opora wiar kapewimik nain oporiw wiamiya irakem-ikemik, ne yiena pun keker opowa yiar ikua. ⁶I kema naap pinarem-ikemkun Taitus-ke ekapep yiar fuuneya kema tenemik. Nain Mua Maneka eena i kema pinarem-ikemkun yia saliwia nain-ke naap yia onomak. ⁷Ne me nain muutiw, Taitus-ke ekapemi yia maakek, ni o kemalemi sira eliwa-pa aaweman. Ne fain pun yia maakek, yo efa urufowa kema maneka wuam-ikaiman, ne ni iiriw sira samora onaman nain, muuta nain kema samorarep ikeman ne opora efar miimowa kookalem-ikaiman, naap maek. Yo nain niar miimap manek akena kemeliyem.

Wiena sira samora kema suuwap kema kirowa-ke eliwa

⁸Makena, yo iiriw parosifa oko nia siisimomam nain-ke kema nia samorak, nain yo feenap me mainen, me sesekekam-na eliw-yon aa! Makena, yo iiriw parosifa nia siisimoman nain urufap kema samorareman, nain kema samorarowa me eeyareman. ⁹Ne yo aakisa kemeliyem. Me yo kema nia samoram nain maiyem, weetak. Ni eena pina onaman nain niam furewap kema kirep era eliwa-pa ikeman, muut nain kemeliyem. I opora nia maakemkun Mua Maneka-ke ni kema nia kiripeya aakisa kema eliwa ikeman. Ne naapeya maiyem, i opora nia maakemik nain-ko me nia samorak, weetak. ¹⁰Feenap, i pina onamkun Mua Maneka ona kema yieya i nain kema suuwap kema samor maneka ikaimik. Naap ikok i kema kiremkuon ona yia aawiya. Naapeya naap kema samorarowa-ke eliwa. Ne wi mua sira samora onap kema samorarimik, nain Mua Maneka kema suuwap kema me kirimik, wi nain ikoka umep mesenalikuan.

¹¹Aa, eliw oram, ni niena sira niam urufaman. Ni kema samorarep ikaiwkin Mua Maneka-ke kema nia kiripeya ni sira samora onaman nain iiwawun piipuaman. Ne ni teeria mua eena sira samora akena onak nain maiman, “I mokokiw me ikekamik-na eliw-yon,” naap niam maiman. Ne sira samora muuta nain nieniw niam amukarem-ikaiman, “Moram i sira feenap onamik ya.” Naemi ni kema tootoneman, ne i yia urufowa kema wiisarem-ikaiman. Naemi sira eliwa ookowa kema iiwawun iikiriman. Ne mua eena i maemik nain nan kakenami sira ofakowaman. Neeke i sira niar amisarep nia maimik, ni sira samora ookowa miatiniman naimik.

¹²Naapeya yo parosifa nia siisimoman nain me mua eena pina onak nain naep siisimem, ne pun me mua eena o pina onak nain naep siisimem, weetak. Fain naep, ni Mua Maneka mokoka-pa feenap niam maeka naep, “Aa, i Pol kookalep opora pun wiar ookam-ikaimik,” naap niam maeka naep. ¹³Ne ni naap oniwkin i kema tenemik.

Ne i me maa nain muutiw kema tenemik, weetak. Fain pun, Taitus ni niar ikiwep sira eliwa niar urufap kema tenep manek akena nia kemelak. Naapeya i nowiya pun kemelamik. ¹⁴Yo iiriw ni sira eliwa nain o nanaromami ni unuma niar siikam. Naeya o niar ikiwok-na yo nia maep opora maakem nain pepep naap urufap makena naek. I opor unowa nia maakemik nain makena nia maakemik. Neemi unuma nia siikami Taitus opora maakemik nain pun makena. ¹⁵O niar ikiwok nain tetaremi opora wiar miimowa karaneman. Nain niar kema suuwap manek akena nia kookalek. ¹⁶Naapeya manek akena kemeliyem, moram yo feenap maiyem, yo opora efar miimaman, ne ikoka sira eliwa naap manekiw onam-ikowen, yo muut nain kemeliyem.

Wi Masedonia maamuma fiirimimik nain wia maek

8 ¹Aria emar unowik, Mua Maneka ona teeria eena Masedonia-pa ikemik nain kema wieya sira eliwa onamik. Ni nain baliwep wiar amisareka naep nia maakimik. ²Makena, Yeesus muuta nain wi sirirowa maneka aawemik. Nain wi kemelow manekiw ikaimik. Maa unowa me wiar ikua nain owow oko wia asipowa kema maneka ikemik, naeya maamuma fiirimep wia sesekomimik. ³Yo makena nia maakiyem, wi maamuma maneka me wiar ikua, nain wi wiena kookalep iiwawun wuamik, enakiwa muuta-ko me wiar ikua. ⁴Naap onami sisewaremi yia maakemik, “Wi teeria papako wi Kristen teeria Yuudia kame-pa ikemik nain wia asipimik, is pun wia asipu naep naimik. Ni eliw yia naeka,” naap yia maakemik. ⁵Se-ek, wi sira eliw oram onamik. Wi wieniw Mua Maneka kookalep ookimik, ne aakisa fan Mua Maneka kookalowa wiar ookap i yia asipam-ikemik. I me wia maakemik, ni naap oneka, naap-ko me wia naakemik, nain wieniw naap onamik. ⁶Naapeya i Taitus nainiw ni niar sesekami maakemik, “Wi iiriw wi teeria papako wia asipu naep

maamuma fiirimowa onoma wuamik nain, no nainiw ikiwep kema wia iikiroweya maamuma fiirimemi uuwowa nain iiwawun welawuk,” naap maakemi sesekamik. ⁷Ni Yeesus Krai opora baliwep opiman, mua papako o opora baliwep wiar amisarep mua oko wia maakiman. Ne o amis maneka nainiw wia asipiman. Ni kekanep wia asipowa kema maneka wuiman ne i yia kookaliman. Ni eliw akena oniman. Naapeya nia maakimik, sira naapiw ni karanemi maamuma fiirimemi maneka wueka.

⁸Yo naap oneka naep kekanowa me nia maakiyem, weetak. Wi Masedonia-ke teeria papako wia asipowa kema urupemik. Yo nain nia maakemi ni sira pun niar urufinen. Ni teeria oko wia kookalimik naiman nain maken-i e weetak. ⁹Moram ni yiena Maneka Yeesus Krai kema suuweka. Ni amisareman, makena, o Mua Maneka epaskun ikok iinan maa ne miw maa os-ke iiwawun onamiarek. Nain nia kemalep nia asipowa naep miiwa orop mua oorpowa puukak. Naeya o muuta nain ni aakisa o teeria-pa wiar ikok Mua Maneka maa eliwa maek nain pepeki niar ikua.

¹⁰Yo naapeya feenap kookaliyem, ni iiriw mokom oko-pa maamuma fiirimowa onoma wuaman nain, aakisa fiirimemi welaweka. Ni kiikir kookalep naap onaman, ne teeria papako muraremik. ¹¹Naapeya ni aakisa uuwowa nain onami welaweka. Niena iiriw maamuma wuowa naeman nain kema urupep maamuma wuami pepeki puowaweka. ¹²Aria no mua maamuma wuowa naap kamin nefar ikua nain okaiwi wuan, Mua Maneka-ke muut nain nefar kema suuwinon, no mua maa marew nain, me nefa mainon.

¹³I feenap me nia maakimik, ni mua papako wia asipami maamuma iiwawun wueka, naeya wi eliw ikaiwkin ni maa marew ikowen. Weetak, naap me nia maakimik. Feenap, ni naap lawiliw niam asipam-ikok ni unowiya epaskun maa onaiya ikowen. ¹⁴Ni aakisa maa unow onaiya ikeman. Naapeya wi maa marew ikemik nain eliw wia asipam-ikowen. Ne ni wiimar maa-ko iwarowen-na wis-ke eliw nia asipikuan. Ni naap lawiliw niam asipam-ikowen-na ni unowiya epaskun eliw ikowen. ¹⁵Yo maem nain Mua Maneka opora eena siisimep-puamik nain pun maa enowa maana maemi feenap maek,

“Wi mua eena unowa fiirimemik nain enakiwa me wiar kirek. Ne wi mua eena elu muuta fiirimemik nain pun me iwaremik, wi pepeki enemik.”

(Eksodas 16.18)

Naapeya nis pun niam asipam-ikeka.

Taitus sesekiwkin Korin ikiwok

¹⁶Aria yo Mua Maneka sira eliwa naakiyem. Moram o Taitus kema iikiroweya ni nia asipowa kema maneka wiar ikua. I ikiwep nia asipowa maem-ikaimik naap. ¹⁷O sesekimik nain me i opora yiar ookap ni niar ikiwowa maek, weetak. Ona kookalowa-pa ikiwep ni nia asipowa maek.

¹⁸Ne mua oko pun o wameiya sesekimik. Mua nain Yeesus opor eliwa wiar piawiya nain meta maneka. Sios teeria unowa o ekima opimik. ¹⁹Ne me nain muutiw, sios teeria owow unowa-pa ikemik nain-ke uuwowa fain o pepekimemik. Naapeya o yiamiya ikok owow unowa ikiwemi maamuma nain aaw-ikiwimik. Uuwowa nain Mua Maneka unuma wiar pirowa-ke, ne i palanep wia asipimik nain pun yia amisaruk. ²⁰⁻²¹I sira eliwa muutiw onowa maimik. Mua Maneka-ke yia mainok, “Ni mua eliwa-ke.” Ne wi mua pun naap yia mauk. Naapeya maamuma maneka eena i wapena-pa yiar wuimik nain, wi mua me yia tuunuk naep o aawep yiauwimik.

²²Naapeya wiam erup wia sesekami emar oko pun nan sesekimik. Mua nain i uuwowa sira-sira akimamik-na o palanemi pepeki onomakek. Naap nia maek, “Wi maamuma wuowa maemik nain makena onikuan.” Naap naep ni niar ikiwep nia asipowa manek akena kookalek. ²³Aria Taitus-na yo uuwow epaskun-ke, ni nia asipowa naep yo efamiya uuwiya. Ne mua wiam erup o wameiya ikiwimik nain kame fain sios teeria-ke wia pepekiwiwkin nan ikiwimik. Wis-na Krai unuma-pa uuwami unuma wiar purupimik. ²⁴Naapeya wiam arow nain ikip niar fuuniwkin sira eliwa wia oneka. Naeya wi owow unowa sios teeria ni sira eliwa niar amisaruk. Ne i sira eliwa niar maem-miemik nain opora makena-ke yia nauk.

9 ¹Aria wi Mua Maneka teeria eena maamuma wia asipowa nain ni iiriw amisareman. Naapeya yo opora maala me mufinen. ²Yo nia amisarem, ni niena manek akena kookalep wia asipiman nain-ke. Naapeya yo wi Masedonia wiamiya ikok ni unuma niar pirami wia maakem, “Mokom iiriw ikiwok nain wi Akaiya-ke onoma wuamik.” Naap wia maakemkun wi Masedonia unowa pun kema urupep naap onamik. ³Nain oko ni maamuma me wuiwkin i oram maneka unuma niar piriye naep yo teeria fain wia sesekiyem. Wi ikip niar fuuniwkin ni palanemi maamuma fiirimem-ikowen, yo nia maem naap. ⁴Oko ni maamuma nain me fiirimowa ikaiwkin wi Masedonia papako i yiamiya ikiwemi naap nia urufikuan-na i emina manek akena ururiyen. Me i iisow, nis pun emina ururowen. ⁵Yo naapeya feenap maem, i eliwi akena teeria fain wi kiikir wia sesekamkun ikiwep ni niamiya ikaiwkin ni maamuma fiirimem-ikowen. Naeya ni maamuma fiirimowa maiman nain fiirimep wuap-puiwkin niar ikiwemkun kakeniw naap yiowen. Maamuma nain me is-ke nia maakemi sisewaremkun wia asipiman, weetak. Niena manek akena kookalep wia asipowa naiman.

Maa wia asipowa sira maek

⁶Ni maamuma wuami kema feenap wueka, mua eena manin gelemuta oniya nain saapa maneka me aawiya. Ne mua eena manin maneka oniya

nain saapa maneka wiar ikaiya. ⁷Aria naapeya mua kuisow kuisow ona kookaliya naap maamuma wuinok. Maamuma wuap ikoka kiiriw kema me kirinok. Ne maakowa sisewariwkin kema pinarinok-na neek ikainok. Moram mua eena kemelap maamuma wuiya nain Mua Maneka o senam kemeliya. ⁸Ne ni naap oniwwin ikoka Mua Maneka-ke pokow eliwa nieya baliwep ikok uuwam-ikowen. Ne maa unowa pepep ikok niena teeria wia asipami okaiwi mua oko pun wia asipam-ikowen. ⁹Mua Maneka opor ara oko nain pun sira nain maek, feenap,

“Mua eliwa nain wi mua maa marew ikemik nain maneka wia asipiya. Sira eliwa oniya nain Mua Maneka anane wiar kema suuwam-ikainon.” *(Someka 112.9)*

¹⁰Aria opora nain maken akena-ke, moram Mua Maneka-ke maa upowa unowa nia wuomaya manina-pa upiman, ne maa enowa pepep enimiman. Ona maa unowa naap nia imenam-ikomaya ni pepep ikok mua oko maa marewa nain eliw wia asipam-ikowen. Naeya sira eliwa oniman nain naap oni-ikim-ikowen, mua eena maa enowa manina-pa upeya unow akena makenariya naap. ¹¹Mua Maneka-ke naap nia asipeya ni maa pepep ikowen. Naeya mua oko maa marew ikemik nain wia asipam-ikowen. Naapeya ni maamuma i wapena-pa yiar wuiman nain mua oko wia asipamkun ni sira eliwa niar urufap Mua Maneka sira eliwa naakem-ikaikuan.

¹²Ni naap oniman nain Mua Maneka teeria wia asipiman. Ne pun ni sira eliwa muuta nain mua unowa kema manek akena urupep Mua Maneka sira eliwa naakem-ikaikuan. ¹³Ni Krai opor eliwa makena wiar opap o ookiman. Naep ni kema urupep Krai teeria oko wia asipami mua unowa pun wia asipam-ikaiman. Ne ni sira eliwa nain-ke, ni Krai opora wiar opiman nain ariman niar wueya urufap Mua Maneka unuma pirikuan. ¹⁴Ne Mua Maneka-ke kema nieya ni sira eliwa oniman nain nia kema suuwap manek akena nia kookalikuwan. Ne Mua Maneka naap nia asipam-ikainok naep farikuan. ¹⁵Se-ek, Mua Maneka sira eliw akena, ona Muuka kuisow akena nain yia sesekomak. Aa, i kamenap maiyen. Naapeya o sira eliw naakem-ikaikua.

Pol ona uuwowa wame maek

10 ¹⁻²Aria opora fain yo Pol-ke yena yame maiyem. Ni papako-ke feenap efa maiman, “I yiamiya ikok opora kekelka yia maakem-ikua, ne epa oko-pa ikok yia kakankow opora yia maakiya,” naap efa maiman. Ne wi mua papako feenap yia maimik, “Pol ame-na Mua Maneka opora me wiar ookowa wiena kema-pa maa onimik.” Wi naap yia maimik nain ikoka wia kakankinen. Ne iiriw Krai eena ona wame poromi opora kekelka wia maakem-ikua, yo sira nain ookami nia maakiyem, sira eliwa, ni sira kamenap me oneka. Naeya yo nainiw ikiwowa nain me nia kakankinen. ³Makena, i miiw mua-ke, nain i me

miiw sira ookimik, weetak. I miiw maa samora unowa fienami Mua Maneka uuwowa onomimik. ⁴Ne me irakow maa opap irakimik, weetak. I Mua Maneka kekanowa-pa wiamiya irakimik. Wi mua eena Satan-ke wia opap ikua nain pika wiar te-teekami kekanowa wiar weeser-wuimik. ⁵Ne wi mua eena wiam pirami wiena kema-pa opora imenap aakunemi Mua Maneka opora wiar fienimik nain, opora iiwawun wiar ifemakimik. Kekanova nainiw mua unowa kema wiar kiripamkun Krai opora-ke kema ne mia wia ookekap ikaeya momasia ookuk. ⁶Aria ni teeria eena Mua Maneka opora baliwep ookowen-na i ikiwep naap nia urufap maiyen, “Eliw, i aakisa wi emina kekanep Mua Maneka opora fienimik nain wia kakankami sira wia ofakowiyen,” naap maiyen.

⁷Ni mua wia pupep aakuneka. Ne mua oko-ko, “Yo Krai teeria-pa wiar ikem,” naap wame mainok-na is pun naap yia mainok. Is pun Krai teeria-pa wiar ikemik nain-ke. ⁸Yiena Maneka ona uuwowa yo wapena-pa yieya nia kekanowamkun ni baliwep o ookiman. Uuwowa nain me nia samorowa nain-ke, weetak. Naapeya yo uuwowa nain naemi kemelap unuma yame pirowa pun eliw. Yo nain emina me ururiyem. ⁹⁻¹⁰Mua papako-ke maimik, “O parosifa yia siisimomami opor kekanowa yia maakiya. Ne ekapep yiamiya ikaiya nain i urufimik-na mua oram saarik urufimik. Ne o mua aakunowa pun paarirowa marewa saarik,” naap efa maimik. Naapeya nia maakiyem, yo parosifa fain efar urufap me maeka, “Pol-ke yia keker opowami parosifa yia siisimomak.” Yo naap marew. ¹¹Ne ni mua naap efa maiman nain feenap amisareka, i epasia-pa ikok parosifa-pa kamenap nia maakimik nain ikiwep niamiya ikaiyen pun naap akena oniyen.

¹²Wi mua papako wiam maemi unuma wiam piram-ikaimik. Ne i epaskun ikemik naemi me maimik. Wi faa, momor upowa-ke-yon aa. Naeya wi wiena muutiw wiam maemi uuwowa wiam pupep wiam maimik. ¹³Ne i naap weetak, i yiena oko. I uuwowa eena Mua Maneka yiek nain uuw-ikiwemi ni niar kereremik. Naeya i oram maneka unuma me yiam pirimik, uuwowa muut nain uuwami yiam pirimik. ¹⁴I ikiwemi uuwowa oko oko me onimik. Mua Maneka uuwowa yiek nain kakeniw naap uuwimik, eena Krai opor eliwa nia pikiwomimik nain. ¹⁵Mua Maneka uuwowa yiek nain kakeniw uuwimik. Wi mua oko Mua Maneka-ke uuwowa wieya wi uuwimik nain, is-ke nain wiar maemi unuma me yiam pirimik. Ne i feenap maimik, ni Mua Maneka opora naap wiar opam-ikok baliwep ikowen-na Mua Maneka uuwowa yiek nain kakeniw uuw-ikiwemi naap yiam asipami uuwow maneka oniyen, naap maimik. ¹⁶Ne ni naap baliwep ikaiwkin i wi owow oko oko mikikira-pa niar ikemik nain wiar ikiwep Yeesus Krai opor eliwa wia maakem-miawiyen. Ne wi mua oko iiriw uuwamik nain is-ke epa nain me ikiwiyen, weetak. Ne pun uuwowa wiar maemi unuma me yiam piriyen.

¹⁷Mua Maneka opor ara oko maek, “Wi mua eena opora maemi me wiam piruk. Makena, yiena Maneka eena maa mauwa onak nain wiar maemi unuma piruk,” naap maek. ¹⁸Moram mua eena ona wame piriya nain yiena Maneka mokoka-pa o iiwawun weetak. Ne mua eena yiena Maneka-ke unuma wiar piriya nain-ke makena, unum onaiya ikainon. Makena.

Wi Korin wadol mua wiokiwkin wia kakenak

11 ¹Aria yo opor momora fain-ko eliw nia maakinen-i? Ni efar miimow muutiw. Aa, ni efa kookalow muutiw ikaiman. ²Opora fain maiyem, Mua Maneka manek akena kema nia wiisariya. Ne yos pun naap, ni unowiya Krai baliwep ookeka naep kema wiisariyem. Yo feenap saarik nia onam, wiipa eliwa-ko koor omopora nomakep-puiwkin ikua naap. Yo iiriw nia aawep Krai wiar pekekam naep nia maem. Naeya ni kema tumin marew, dubil akena ikaiwkin yo Krai mia-pa nia wuinen. ³Nain yo kema moke maneka nia ikem. Ni kema kuisow Krai wuap ookam-ikaiman. Oko mua oko-ke nia mufiwkin ni kema kirep o piipuowen, iiriw ifa-ke Eewa peeskimeya wakiek naap. ⁴I Yeesus opor makena nia maakemkun ni opora opam-ikaiman. Ne Ewar Eliwa iiriw ni niar orok. Nain wi mua oko-ke Yeesus maemi sira oko oko nia maakiwkin ni ewuriw aawep-puiman. Ne ewar oko pun kookalep aawiman. Ne pun Yeesus Krai opor eliwa wiar kapewami nia maakiwkin-na kema kaalalep wi wiokap-puiman.

⁵Naeya yo feenap maiyem, wi eena aposel maneka wia naiman nain wi eliw akena-yon aa. Ne yo weetak-i? Yos pun mua naap nain-ke, wi me efa nomakemik. ⁶Yo mua piik marew-ke efa naiman-i? Nain yo amisa-ke maneka. Yo Yeesus Krai opora nia maakemi sira-sira baliwep nia ookomam-ikem, nan efar furewap amisareman.

⁷Yo Yeesus Krai opor eliwa eena suule niem-ikem nain sesa-ko me nia farem-ikem, weetak. Nain ni Krai wameiya ikok unum maneka aaweka naep yame porop mua meta marew saarik ikem. Yo naap onam nain eliw marew-yon aa. ⁸Yo eena ni niar uuwam-miem nain maamuma muuta wi Mua Maneka teeria papako-ke sesekam-ikomemik. Yo Yeesus Krai opora baliwep nia maakekam naep maamuma me nia maakem-ikem. Wi teeria papako maamuma wiar mufem-ikem. ⁹Ne ni niamiya ikem nain yo maa iiwarep ikok ni mia me nia teekam-ikem. Wi Yeesus teeria Masedonia-pa ikemik nain-ke ekapep maa pepeki yiemik. Oko ni efa asipowa yoowa furewowen naep maa-ko me nia maakem-ikem, ne aakisa pun naap me oniyem. ¹⁰Krai unuma-pa maken akena maiyem, yo muut nain yame iriyem. Ne yo sira nain ni Akaiya kame-pa ikeman nain efar puukowa me pepeki, naap onam-ikainen. ¹¹Nain yo maamuma me nia maakiyem nain, me nia kookalep naap oniyem-i? Weetak, Mua Maneka

efa amisarek, yo manek akena nia kookaliyem. ¹²Naapeya aakisa sira naapiw onam-ikainen. Nain wi teeria papako uuwow mua wiam naemi wiam pira-ikaimik. Feenap maimik, “Pol ame uuwimik nain is pun naap uuwimik.” Nain yo maamuma me nia maakiyem nain wi naap-ko onimik-i? Naapeya wi unuma wiam pirowa me pepek.

¹³Wi nain me Yeesus Krai aposel-ke. Wi wadolalimik, mua wia peeskimemi Krai aposel-ke wiam naimik. ¹⁴⁻¹⁵Aa-na pepek, wi sira naap onimik nain me maa enumiya soraniyen. Moram Satan pun wadolalemi ensel eliwa wame puukowap parin onaiya ikaiya. Ne o uuwow mua pun naap onimik. Wi wadolalemi opor makena saarik aakunimik. Ikoka miiwa weeserow epa-pa wiena sira samora nain-ke kirep wia urufeya samor aawikuan.

Pol sirirowa aawok nain wame maek

¹⁶Aria yo nainiw maiyem, yo me momora-ke, naeya naap me efa maeka. Nain ni momora-ke efa maowen pun eliw, naapeya yo aakisa mua momora saarik aakunemi unuma lawiliw-ko yame pirinen. Nain me efa maeka. ¹⁷Makena, yo yame piriye fain me yiena Maneka-ke kema yieya naap oniyem, weetak. Yena momor kema-ke efar urupeya naap oniyem. ¹⁸Wi mua unowa eena wiena kekanowa-pa maa muutitik uuwami wiam pirimik. Naeya yos pun naap-ko yame pirekam naep oniyem. ¹⁹Aa, ni amis manek akena-yon aa, naeya wi momor upowa eena momor opora aakunimik nain wiar miimowa pun kookaliman. ²⁰Ni faa, naap oniwwin wi suupapera-pa nia iwawap-puiwwin wiisiw wiokiman. Ne nia peeskimemi maa niar aawimik, ne wiam pirami uuwowa nia suuwimik, ne nia poromi ifan epepiria nia aawimik. Naap nia oniwwin ni kekelka muuta ikaiman. ²¹Yo emina ururep feenap maiyem, pepek i kekanowa mareweya sira naap-ko me nia onamik-yon.

Aria yo aakisa yena momor kema-ko maekam naep. Wi mua wiam maemi wiena wiam pirimik-i? Aa eliw, yos pun naap oninen. ²²Wi nain i iibru-ke, naap wiam maimik-i? Yos pun iibru-ke. Wi Isrel-ki? Aa, yos pun Isrel-ke. Wi naap maimik, Abraham yiena nomokow fiira-ke, naap-i? Yos pun yena nomokow fiira-ke. ²³Ne wi Krai uuwow mua-ki? Nain yo Krai uuwow mua makena-ke, yos-ke wia nomakem. Aa, yo momorarem-yon aa, naeya naap maem aa! Makena, yo Krai uuwow mua akena-ke. Moram yo uuwow manek akena uuwami baliwep uuwam-ikem. Wi papako naap-ko me uuwimik, ne sirirowa yo aawem nain wi naap-ko me aawimik. Yo anane koora efa pekam-ikemik. Yo sarua enarowa unowa aremik, nain yo umekam-na nain umekam. ²⁴Feenap, wi Yuuda efa opap samor akena sarua enaremik nain ikur aremik. Ne sarua enaremik nain ten arow okaiwi-pa erepam naap yiem-ikemik. ²⁵Ne wi Rom pun naap, sarua enaremik nain arow aremik. Aria wi Yuuda nomon ika enaremik

nain kuisow aremik, nain yo me umem. Ne yo aasa-pa samor aawowa arow arem. Feenap, i aasa-pa ikiwem-ikok ifera-ke aasa fo-fookeya i kaalalemik. Ne iir oko ifera-ke aasa yiar fookeya yo uuriw kaalalem-ikemkun kokomarek, ne nainiw epa wiimok.

²⁶Aria yo uuwowa onami me uurarem-ikem, epa oko oko naap ikiwem-ikem, nain era-pa samor akena aawem-ikem. Feenap, eka luuma-ke efa piwam-ikua. Wi mua samora-ke era-pa efa samo-samorami maa efar aawem-ikemik. Yena opor epaskun wi Yuuda pun efa samoram-ikemik, ne wi owow oko pun sira naapiw efa onam-ikemik. Owow maneka-pa wiar ikem nain efa ifakimu naep onam-ikemik, ne epa asia-pa ikim-ikem nain maera-pa arinen naep keker opam-ikem. Aasa-pa ikiwem-ikok maera-pa arem-ikem. Ne wi wadol mua eena i Krai teeria-ke wiam maimik nain-ke efa samo-samoram-ikemik. ²⁷Yo uuwow yoowa sira-sira onami mia sanumarep ikok kiiriw uuwam-ikem ne baliwep me inem-ikem. Yo urom kiiya ne eka enow marew yiwem-miem. Iir papako yam ikok inem-ikem. Inow epa ne mia suuwowa maa muutitik mareweya dabela aawem-ikem. ²⁸Ne yo kamenap ikem nain maa papako me mainen, ikainok. Yo fain kema yame sirirem-ikem, ni sios teeria owow unowa-pa ikeman nain nia kema suuwap kema moke nia ikem. ²⁹Ni Yeesus Krai teeria mua papako me kekaniman nain nia kemaliyem. Ni pina-pa oro-booniwkin yo manek akena kema samorariyem.

³⁰Ne yo unuma yame pirinen-na yo sirirowa unowa aawem-ikok kekanowa marewarem-ikem nain maemi yame pirekam. ³¹Yiena Maneka Yeesus ona Wiawi Mua Maneka eena i anane o unuma pirimik nain-ke efa amisarek. Yo opor unowa nia maakem nain me wadolaliyem. ³²Yo iiriw Damaskus-pa ikemkun owow saria maneka Aretas, ona anim onoma woos mua-ke ami mua wia sesekeya efa opu naemik. Owow pika omopora-pa luus ekap ikemik. ³³Wi iimaremik-na wia, yo inera-pa efa wuap ifariw pika wuara-pa efa fuurkiwkin oromi baurarem.

Pol mokoka-keriw kirep maa urufak, ne sirirowa aawok

12 ¹Naapeya yo unuma me yame pirowa nain unuma yame pirinen. Makena, yo unuma yame priyem nain oram-ke, nain-ke me yia asipinon. Maa maneka fain naep maiyem, yo yena mokoka-keriw kirep maa urufam nain maemi maa kokot eena yiena Maneka efa ofakowak nain aakisa maekam naep. ²Feenap, Krai teeria mua-ko iiriw Mua Maneka-ke miiwa-pa aawep owow iinan akena pikiwok. Nain mokoma ten kuisow nainiw erepam iiriw ikiwok. Nain yo me amisarem, mia onaiya aawep purupok-i e oram kukusa muutiw wiar aawok, Mua Maneka ona amisarek. ³Ne yo amisarem nain pun makena. Mua Maneka-ke mua nain miiwa-pa aawep owow iinan eena owow eliwa nain pikiwok, mia onaiya aawep purupok-i e kukusa muutiw aawok, nain Mua Maneka

ona amisarek. ⁴Mua nain owow eliwa-pa nan ikok opor onaiya akenako miimak. Opora nain kemena wiar amisarowa me pepeke, ne mua kuisow opor kemena wiar maowa nain pun me pepeke. ⁵Naeya yo mua nain maemi unuma eliw purupinen. Ne yo yena yame maemi unuma me yame pirinen, weetak. Makena, yo eena kekanowa marewarem nain muutiw maemi maem-miawinen. ⁶Ne yo maa naap nain maemi unuma yame pirekam-na nain yo opor makeniw maekam. Ne feenap me efa maikuan, “O momorarek.” Nain yo maa naap nain me maiyem, moram oko mua oko-ke efar miimap efa kakaemi unum maneka yiikuan. Yo nain miatiniyem. Yo uuwiyem nain, ne opora nia maakiyem nain muutiw efa kema suuwap yo mua kamenap nain-ke, nain efa mauk.

⁷Nain yo owow iinan-pa ikok maa unowa urufomakem nain oko o wame pirinon naep Mua Maneka-ke naeya sirirowa oko yo mia-pa efar imenarek nain Satan-ke sesekeya sirirowa maneka aawem-ikaiyem. ⁸Ne sirirowa nain efar iirarinok naep Mua Maneka faremi nokarowa arow arem. ⁹Naap nokarem-na wia, ne efa maakek, “Yo nefa kemalep nefa kekanowam-ikowa nain eliw. No kekanowa marewarin nain yos-ke nefa kekanowamkun kekanowa baliwep efar amisarinan,” naap efa maakek. Naapeya yo kekanowa marewariyem fain kemelap maem-miawiyem. Naeya Krai ona efa kekanowam-ikainon. ¹⁰Ne naapeya yo Krai muuta nain neek efa samo-samoruk, pina ne sirirowa sira-sira yiuk, ne yoowa eliw aawinen, yo eliw kekanowa marew ikainen naiyem. Moram yo kekanowa marewarep Krai kekanowa wiar aawep kekaninen naiyem.

Pol wi Korin kema moke wia ikua

¹¹Aa yo mores kamenap naep aakunowa momor aakuniyem aa. Nain onoma niena niar ikua. Moram yo eena uuwowa onam nain nis-ke eliw efar maowa nain, naap me efa maeman. Naapeya yo yena yame maem. Ne wi mua papako aposel eliw akena wia naiman, nain yo feenap mainen, makena, yo mua meta marewa-ke, nain yos pun aposel-ke, ne wis-ke me efa nomakemik, i unowiya epaskun. ¹²Moram yo iiriw ni niamiya ikem nain kekanep uuwam-miok maa miililina unowa imenami Mua Maneka kekanowa nia ofakowam, naapeya sira nain urufap kakaemi Mua Maneka unuma pira-ikeman. Yo naap uuwam nain muut nan aposel ikem nain ariman yame wuam. ¹³Ne wi Yeesus teeria owow unowa-pa ikemik nain sira unowa wia asipam-miem. Ne ni sira onaiya-ko nia onam-i? Weetak. Nis pun sira kuisow nain nia onam. Ae makena, maa kuisow fain wia. Yo maa enowa ne maa muutitik nain-ko me nia nomarem-ikem, weetak. Aa, nain eliw marew-yon, aria ni naap efa naep-na pina nain me efar kema suuweka.

¹⁴Yo iiriw niar ikiwowa erup arem, ne aakisa pun niar ikiwowa maem-ikaiyem. Yo nia kookalep nia urufowa naep niar ikiwiyem, me maamuma yieka naep ikiwiyem, naapeya ni yoowa me niinen. Sira feenap, muuka

wiipa-ke maa enowa ne maa muutitik imenap onak wiawi-ko me wia kakaltimik, weetak. Onak wiawi-ke makena, maa imenap muuka wiipa wia kakaltowa-ke. ¹⁵Yo ni niawi saarik arem, naapeya kemelap ni muuta nain eliw yena maa unowa maa muutitik fufurumemi nia asipam-ikainen. Ne yena mia me kema suuwiyem, ni muuta nain naap oospem-ikainen. Yo manek akena nia kookaliyem, ne nis-ke nain furewap lawiliw-ko efa kookalowen-i?

¹⁶Makena yo maamura-ko me nia maakem-ikem, nain ni mua papako-ke feenap efa maowen-yon, "Aa, o miikapura yia mikami yia peeskimiya," naap efa maowen. ¹⁷Ne makena, i naap-ko onamik-i? Wi mua eena wia sesekam nain wia maakemkun nia peeskimemi maa-ko niar aawemik-i? ¹⁸Yo sisewarem Taitus sesekamkun niar ikiwok. Ne mua oko pun o wameiya sesekam. Nain Taitus-ke nia peeskimep maa niar aawok-i? I yiam erup kema kuisow ne sira epaskun ikaimik, naapeya i-ko nia peeskimep maa-ko niar aawemik-i?

¹⁹Emar onowik, ni feenap-ko yia maiman-i? "Wi eena opora yia maakimik nain yiena mokoka-pa opora kakenu naep onimik." I naap-ko onimik-i? Weetak, me ni opora yia maiman nain naep maemik, weetak. Krais-ke maeya i o opora-pa wiar aawep Mua Maneka mokoka-pa opora makena maemik. Ne maa unowa onimik nain i nia kekanowu naep uuwowa sira-sira onimik. ²⁰Moram yo kema moke ikem, oko wiimar ni niar ikiwemi yo eena nia maakem naap me ikaiwkin nia urufinen. Feenap, ni oporiw irakemi niam fofookap ikowen, maa kema kuowa, niam iririmem-ikowa, opora niam fienowa, niam tuunowa, ne murarow opora niam onowa. Ni emina kekanemi naap oni-ikiwemi niena kookalowa ookami momor maneka ikowen. Oko ni naap ikaiwkin yo ikiwep nia kakankinen. Oko efa maowen, i kekelka yia wuonon, naap efa naem-ikowen-na wia. ²¹Ni sira samora iiriw onaman nain kema me kirowen, enum erua sira-pa naap ikowen, ne uruw mia ululkowa-ke naap niar ikainon. Ni naap ikaiwkin yo nainiw ikiwep nia urufinen-na Mua Maneka-ke unuma iiwawun efa poreya yo emina ururep kema iiwawun samorarinen.

Wi sira baliwep ikowa naep opor kekanowa wiek

13 ¹⁻²Aria yo iiriw niar ikiwowa erup arem. Ne aakisa nainiw niar ikiwowa maem-ikaiyem. Yo mokomokoka niar ikiwep ekapem, naap ikok nainiw niar ikiwem nain nan ikok mua eena pina onamik nain ariman wia maakem, "Ni maa uru-urufami ikeka. Oko yo yoowa niinen," naap nia maakem. Ne yo aakisa epasia-pa ikok opora kuisow fain nainiw nia maakiyem. Mua Maneka opora feenap maek, "Mua-ko pina oneya mua wiam arow erup naap maikuan-na, 'Makena, o pina onak,' aria o pina wiar ikainon." Naapeya yo ikoka nainiw ikiwinen nain, ni mua pina onaman nain, ne ni mua papako pun, yo me nia urufap-puinen. ³Moram nis-ke naap efa maeman, "O Krais opora wiar aakuniyem naiya, nain

ona wame ileneya amisariyen,” ni naap efa maeman. Naapeya yo ikoka yoowa niemi nia kakenamkun ni Krai kekanowa neek wiar urufowen. O kekelka me nia wuinon. ⁴Makena, o iiriw kekanowa marew ikaeya nomokow moke-pa patot wariwkin umok. Ne iikirak nain Mua Maneka kekanowa-pa iikirap ikua. Ne is pun naap, o wameiya kekanowa marew ikok umemik, naap yiam maimik. Nain i Mua Maneka kekanowa-pa Krai wameiya ikok ni nia kakenowa nain uuwam-ikaimik.

⁵Ni anane niena sira niam furewami kema niam pupep urufeka. Ni kekanep Yeesus Krai opora wiar opam-ikaiman-i? Ni baliwep niam fureweka. Yeesus Krai ni niamiya ikaiya, ni nain me amisareman-i? E kamenap, ni iiwawun oro-booneman-yon aa, naeya Krai me niamiya ikua. ⁶Ne yo feenap nia maakiyem, is pun yia fureweka, i me oro-boonemik. ⁷Ne ni pina me oneka naep Mua Maneka faremi maakimik. I kekanep opora opimik nain yia urufeka naep me nia maakimik, weetak. Ne mua papako naap yia furewimik-yon, wi oro-boonemik, naap yia maimik-yon. Naap yia maikuan-na nain pun ni kekanep sira eliwa ookeka naep i anane Mua Maneka farimik. ⁸Moram i opor makena fienap sira oko-pa ikiwowa-ko me ikua, weetak. I opor makena opap ikok nain ookowa-ke ikua. ⁹I kekanowa marew pun eliwa, nain ni kekaniwkin-na i kemeliyen. Naeya i anane Mua Maneka farimik, ni nia asipam-ikaeya sira baliwep akena ook-ikiwemi dubil akena ikeka naep. ¹⁰Yo naapeya fan ikok opor unowa fain nia siisimomam. Ni parosifa efar urufap niena niam kakeneka. Mua Maneka kekanowa yiek nain nia kakenami kema nia iikirowowa-ke, me nia samorowa nain-ke. Naeya ni niam kakenap baliwep ikaiwkin yo ikiwemi yoowa me niinen.

Wi eliw ikowa opora wiek

¹¹Emar unowik, yo aakisa eliw ikeka nia naiyem. I dubil akena ikaiyen niam naep sira kakeniw ookam-ikeka. Ne opora eena nia maakem nain efar miimeka. Ni unowiya kema kuisow ikok eliwa ikeka. Naeya Mua Maneka ni niamiya ikainok, o eena yia kookalep kema sonom eliwa yiiya nain.

¹²Ni Yeesus Krai teeria niam fiirimem-ikok-na o unuma-pa sira eliwa-pa wapena niam opaka. ¹³Aria Yeesus Krai teeria fan efamiya ikemik nain ni eliwa ikeka nia naimik.

¹⁴Yiena Maneka Yeesus Krai nia kemalep naap nia asipam-ikainok naiyem. Ne Mua Maneka naap nia kookalem-ikainok, ne Ewar Eliwa-ke teeria kuisow nia wuinok naiyem.